

NUTID, FORTID, FREMTID: SOCIALVIDENSKABELIGE PERSPEKTIVER PÅ DEN PSYKEDELISKE RENÆSSANCE

af Margit Anne Petersen
& Oskar Enghoff

Margit Anne Petersen (hun/hende)

Margit er lektor på Center for Rusmiddelforskning og leder projektet "Den psykedeliske renæssance". Hun har en baggrund i antropologi, og hendes forskning fokuserer på "the intoxicated self" ved at undersøge, hvordan unge mennesker bruger substanser til at ændre, udvikle eller opdage, hvem de er eller vil være.

Oskar Enghoff (han/ham)

Oskar er sociolog og adjunkt på Center for Rusmiddelforskning. Hans forskning fokuserer på, hvordan mennesker og fællesskaber bruger digitale teknologier i sammenhæng med ulovlige psykoaktive substanser, og på brugen af digitale forskningsmetoder i socialvidenskabelig forskning.

Vi befinder os i en tid, der ofte beskrives som "den psykedeliske renæssance" på grund af den fornyede videnskabelige og populærkulturelle interesse for psykedelika. Mange forudsiger, at psykedelika kommer til at spille en større og større rolle i Danmark såvel som i resten af verden. Men det er enormt svært at forudsige, præcis hvad der kommer til at ske, da der er mange vidt forskellige kræfter på spil på det psykedeliske område. Faktisk består det psykedeliske område af et væld af forskellige sammenhænge, hvor psykedelika spiller en rolle i samspil med andre elementer såsom venskab, musik, raves, kultur, natur, spiritualitet, ceremonier, psykoterapi, selvmedicinering, selvoptimering eller selvdestruktiv adfærd. Psykedelika har forskellige roller og betydninger i alle disse sammenhænge, hvilket afspejler sig i hele tilgangen til, hvad psykedelika kan, skal og er – psykiatrisk medicin, farlig narkotika, hellig plante, profitabel vare, sjovt rusmiddel, redskab til selvhjælp eller noget helt syvende. Det, man ofte samler under betegnelser såsom det psykedeliske 'område', 'miljø' eller 'felt', dækker altså over adskillige forskellige (og ofte modstridende) opfattelser, dagsordener og behov, som løbende udvikles og forhandles blandt interesseorganisationer, forskere, offentlige

institutioner, folk, der bruger psykedelika, og mange andre aktører. I en tid hvor bevidstheden om og brugen af psykedelika spredte sig med rekordfart, bliver det derfor vigtigt at spørge: Hvem definerer den psykedeliske renæssance, og hvordan påvirker den alle de forskellige mennesker, der kommer i kontakt med den?

Det spørgsmål danner udgangspunktet for dette bidrag, hvor vi optegner nogle af de temaer og spørgsmål, som vi beskæftiger os med via vores socialvidenskabelige forskning i psykedelika på Center for Rusmiddel-forskning. Et vigtigt aspekt af vores forskning handler om at udfolde nuancerne i den psykedeliske renæssance, og her har vi et særligt fokus på offentlige institutioner, herunder den kommunale rusmiddelbehandlings- og forebyggelsesindsats. I takt med at psykedelika vinder frem (både klinisk, juridisk og i undergrunden), står den slags indsatser over for nye udfordringer. Vi har fx interviewet kommunale rusmiddelbehandlere, som oplever, at unge oftere end før kommer ind i behandlingssystemet efter ubehagelige oplevelser med psykedelika, som de og deres pårørende ikke ved, hvad de skal stille op med. Behandlerne kan have svært ved at vide, hvordan de skal hjælpe, da de problematikker, der kan opstå i forbindelse med psykedelika, ligger uden for deres typiske rådgivning og behandling. Det kan også være udfordrende for forebyggelseskonsulenter at vælge, hvad de skal sige til unge, der allerede har viden om og holdninger til psykedelika fra de mange videoer, podcasts o.l., som udspringer fra den psykedeliske renæssance. Derfor spørger vi også: Hvordan kan man samarbejde og bygge bro på tværs af offentlige institutioner, forskere og den psykedeliske 'undergrund'? Hvad kan offentlige institutioner og forskere lære af denne undergrund? Og hvordan kan dette bidrage til at skabe forståelse for, hvorfor og hvordan folk bruger psykedelika, og for de eventuelle behov, der opstår i forbindelse med psykedeliske problematikker?

Den socialvidenskabelige forskning i psykoaktive substanser tager udgangspunkt i, at vi ikke kan forstå menneskers forhold til sådanne substanser ved udelukkende at fokusere på substansernes farmakologi og individets psykologi. Vi er også nødt til at undersøge det mellemmenneskelige, fællesskabet, det sociale og det kulturelle. Ellers kan vi ikke forstå og forklare, at der er så store forskelle på, hvordan disse substanser bliver brugt, men samtidig også tydelige mønstre inden for bestemte grupper. Dette er særligt vigtigt i forhold til psykedelika, som er kendetegnede ved en ekstraordinær diversitet i deres anvendelse og forståelse

i sammenligning med andre typer af psykoaktive substanser. En vigtig del af vores forskning handler om at udfolde netop denne diversitet for at forstå de mange interesser og behov, der er på spil i nutidens brug af psykedelika. For at åbne for de spørgsmål, vi fremsætter ovenfor, vil vi nu vende os mod et af de emner, der virkelig kan udfolde denne diversitet, nemlig det komplicerede og omstridte begreb om dårlige trips (ofte kaldet 'bad trips').

HVAD ER ET 'BAD TRIP', OG HVORDAN SKAL MAN FORHOLDE SIG TIL DET?

Det var et af de temaer, vi spurgte til i et online spørgeskema distribueret på en række psykedeliske diskussionsforummer. Vi blev hurtigt udfordret af flere deltagere på begrebet bad trip – for hvad mente vi egentlig med 'bad'? Handler det om 'dårlige' indre følelser, fx frygt eller tristhed, som folk kan opleve, når deres indre psykedeliske tankerækker eskalerer i en dyster retning? Eller drejer det sig om noget dårligt, som kommer udefra, lige fra ubehagelige interaktioner med fremmede mennesker, forældre eller betjente til decideret traumatiske oplevelser under et trip, fx at overvære nogen komme alvorligt til skade? Er det et trip, som er dårligt, i den forstand at man ikke fik det ud af det, som man havde håbet på, eller at det blev så alvorligt, at det har givet varige psykiske men?

Via reaktionerne på spørgeskemaet blev det tydeligt, at de nuancer, deltagerne påpegede, udgjorde et utroligt bredt spektrum af forskelligartede oplevelser, som ikke kunne rummes af det uklare begreb 'dårligt trip'. De gav i stedet udtryk for trips, der kunne være ukomfortable, udfordrende, svære, rædselsvækkende, mareridtsagtige, traumatiske, permanent ødelæggende – men også gavnlige, nyttige, terapeutiske, positivt forandrende og det bedste, der nogensinde var sket for dem. Flere beskrev trips, der var ubehagelige at komme igennem, fx fordi der opstod angst og tankespind, men som de retrospektivt så som vigtige, udviklende øjeblikke, der var den svære oplevelse værd. Er det så i sidste ende virkelig et dårligt trip?

BEGREBET 'BAD TRIPS' SKILLER VANDENE

Forskellige opfattelser af dårlige trips hænger sammen med forskellige opfattelser af, hvad psykedelika er, og hvordan de bør bruges. Det har vi blandt andet kunnet se meget tydeligt i vores senest publicerede studie, hvor vi undersøgte et online psykedelisk diskussionsforum.

I studiet var der fx mange, der brugte psykedelika som en vej til

sjove, flotte og spændende oplevelser – at 'få en på opleveren', ofte i selskab med venner eller til fest. Det indbefatter en enorm undergrundsviden om, hvordan man kan maksimere udbyttet af oplevelsen, fx via den rette stemningsmusik eller ved at kombinere med andre substanser, og hvordan man kan minimere vanskeligheder, fx ved at blive i trygt selskab og undgå gentagne doser. I den kontekst er et trip dårligt, når der opstår ubehag eller uheld, og risikoen for, at det kan ske, indgyder respekt og nødvendiggør visse forholdsregler, som skal forebygge dårlige trips og gøre én i stand til at kunne håndtere dem, hvis de opstår. Når vi hører fra folk, som har haft en ubehagelig oplevelse på psykedelika i et forsøg på at have det sjovt, er der forskel på, hvordan de bearbejder det. Nogle ser tilbage på det med ærefrygt, andre griner lidt af sig selv og hinanden, når de genfortæller det (ligesom en drukhistorie) – men ingen ønsker, at det skal gentage sig.

Jeg fik et kæmpe angstanfald, og så har jeg bare ikke gjort det mere. Jeg tog bare en valiumpille, og så går det jo bare væk ... (Fokusgruppe)

Omvendt viste vores undersøgelse af forummet også mange eksempler på folk, der brugte psykedelika som vej til terapeutisk og udviklende selvindsigt, hvor morskaben og den umiddelbare nydelse trådte i baggrunden eller slet ikke fyldte. Det inkluderer blandt andet dem, der mener, at psykedelika kan åbne for følelser og tanker, som ellers er svære at komme i kontakt med, og dem, der ser bestemte psykedeliske planter som 'lærere', der i sig selv besidder viden og handlekraft, ofte med udgangspunkt i indfødt amerikansk og/eller østlig mytologi. Her giver det sædvanlige begreb om et dårligt trip ikke helt mening, for terapi og selvindsigt er ikke altid rart, og måske er angst et tegn på, at man netop konfronterer og bearbejder en mørk afkrog af sindet, og dermed faktisk en indikation på et vellykket trip. Nogle med denne tilgang vil mene, at det, der i virkeligheden er 'dårligt', er brugen af psykedelika til sjov og adspredelse. I yderste konsekvens betyder det, at respekt over for psykedelika ikke handler om at tage forholdsregler for at undgå en ubehagelig oplevelse, men i stedet om at udvise respekt for et terapeutisk værktøj ved ikke at bruge det rekreativt. Når vi hører fra folk, der har haft svære oplevelser i terapeutiske sammenhænge, så beskriver de det ofte som noget, de accepterer, fordi det var nødvendigt, og som det ikke er op til dem at prøve at forhindre fremover.

Altså jeg ser lidt de her bevidsthedsudvidende stoffer i bund og grund som en nøgle, der bare giver dig adgang til det, der egentlig er. Og det er fra det sted. Medicinen lukker bare op til, at du får adgang til den bevidsthed, der egentlig er. Og det er smukt. Men det er også forvirrende efterfølgende. For så går man rundt i den her verden og har kigget ind i en anden verden. Det er ligesom, når man først har taget medicinen, så har man lukket op for Pandoras æske. (Interview)

Disse forskellige ender af spektret i holdninger til konceptet om dårlige trips illustrerer den store bredde i opfattelser af psykedelika (og dækker selvfølgelig over et væld af nuancer, som denne artikel ikke har plads til at udfolde). Det er et stærkt eksempel på, hvordan forskellige mennesker tillægger den psykedeliske oplevelse vidt forskellige betydninger, selvom der i sidste ende er tale om den samme form for farmakologisk proces. De varierende bud på, hvordan man kan (eller ikke kan) sikre det rette trip, viser, at disse betydningsforskelle ikke kun er relevante på et symbolsk plan, men faktisk udmønter sig i vidt forskellig brug af psykedelika. For at forstå, hvordan psykedelika bliver brugt nu og i fremtiden, skal vi altså forstå de forskellige betydninger, psykedelika tillægges. Men det i sig selv er ikke nok – vi er også nødt til at forstå, hvor disse betydninger stammer fra, eller med andre ord, hvordan mennesker tilegner sig forskellige opfattelser af psykedelika.

DEN SOCIALE PRODUKTION AF PSYKEDELISKE BETYDNINGER

I løbet af vores efterhånden årelange engagement med folk, der bruger psykedelika, er det blevet tydeligt, at opfattelser af psykedelika ikke opstår i et individuelt vakuum. De opstår derimod i sociale og kulturelle fællesskaber, hvor særlige opfattelser udvikles og spredes – fx en vennegruppe, en subkultur eller et online fællesskab. Når vi prøver at forstå denne proces, vender vi os ofte mod den amerikanske sociolog Howard S. Becker, som via sin forskning i 1950'erne og 1960'erne blev en af de mest indflydelsesrige teoretikere inden for den socialvidenskabelige forskning i psykoaktive substanser.

Becker anlagde en helt anden vinkel end sine kolleger, som dengang primært fokuserede på de psykologiske og sociale brister, de kunne finde hos mennesker, der indtog psykoaktive substanser, fx afhængighed og kriminalitet. Becker var i stedet mere interesseret i den måde, hvorpå psykoaktive substanser indgik i sociale og kulturelle fællesskaber. Hans

mest kendte forskning fokuserede på unge cannabis-rygere, og i sin bog *Becoming a Marijuana User* beskrev han i 1953, hvordan uerfarne rygere lærer af deres mere erfarne bekendtskaber. De lærer ikke kun det rent praktiske, fx at lave en joint, men også det mere abstrakte eller symbolske: Hvad prøver vi at opnå ved at ryge cannabis? Hvad kan vi lide ved det, og hvad kan vi ikke lide? Hvad laver vi sammen, og hvad forventer vi af hinanden, mens vi er skæve? Hvad vil det overhovedet sige at være skæv?

Man kan argumentere for, at den slags spørgsmål er endnu vigtigere i forhold til psykedelika, på grund af den symbolske dimensions store betydning for psykedeliske oplevelser. Og det er ved at svare på disse spørgsmål, at socialvidenskaben kan bidrage parallelt med de neurobiologiske og psykologiske perspektiver, som på nuværende tidspunkt dominerer forskning i psykedelika. Becker giver os et perfekt eksempel på dette i artiklen *History, Culture and Subjective Experience: An Exploration of the Social Bases of Drug-Induced Experiences* fra 1967, hvor LSD for alvor var begyndt at blive populært i USA. På det tidspunkt var konceptet om et psykedelisk trip stort set ikkeeksisterende blandt den almene befolkning, og derfor havde mange ikke en associationsverden, de kunne trække på for at forstå, hvad der skete med dem, når de prøvede at trippe første gang. Et af resultaterne var, at folk indlagde sig selv eller deres venner til akut psykiatrisk forvaring, fordi de antog, at de var 'blevet sindssyge' – det eneste begreb, de kendte, som passede til deres tanke- og sansemæssige forandringer. Becker overførte sine teorier om cannabis-rygere til denne tendens og hævdede, at den skyldtes manglen på en kulturel forståelse af, hvad det vil sige at trippe. På baggrund af dette forudså han, at man, i takt med fremvæksten af en psykedelisk kultur og dermed et begrebsapparat, med hvilket folk kunne forstå og beskrive psykedeliske oplevelser, ville se en kraftig nedgang i antallet af LSD-relaterede indlæggelser. Hans forudsigelse viste sig at være korrekt og giver os dermed et godt eksempel på, at de sociale og kulturelle fællesskaber, der opstår i relation til psykoaktive substanser, ikke kun har betydning på et rent symbolsk plan, men faktisk også får direkte, håndgribelige effekter på individets liv og samfundet mere generelt.

PSYKEDELIKA I EN TRANSFORMATIV DIGITAL ÆRA

Beckers teorier har været centrale i formuleringen af vores løbende forskning om psykedelika på Center for Rusmiddelforskning, hvor vi med udgangspunkt i Beckers teoretiske arbejde ser på, hvordan social læring foregår i forhold til nutidig brug af psykedelika. Social læring er

et af de begreber, Becker bruger til at beskrive, hvordan forskellige måder at bruge og forstå psykoaktive substanser på opstår i sociale fællesskaber og interaktioner. Den oprindelige forskning i social læring fokuserede på fysisk samvær, men nu om dage muliggør internettet og digitale fællesskaber helt andre måder, hvorpå man kan erhverve sig relationer, inspiration og viden, som er relateret til det at bruge psykedelika. Hvad betyder det fx, at man læser i nyhederne eller på sociale medier om psykedelikas potentiale for fremtidig psykiatrisk behandling? Hvordan påvirker det folk, at de kan spørge om råd og vejledning vedrørende psykedelika på forskellige online fora, uden at kende nogen eller være i kontakt med fysiske miljøer, hvor psykedelika bruges? Hvad gør folk, når de støder på modsatrettede råd og forklaringer i deres søgen efter brugbar viden – viden, som i øvrigt ikke nødvendigvis kan kobles til en bestemt person eller situation, men som er af mere anonym eller uvis karakter?

Vores dataindsamling peger på, at internettet samler mennesker med et bredt spænd af livssituationer og samfundsforståelser forbundet til brugen af psykedelika, som opsøger hinanden for at tale om de effekter og forandringer, som psykedelika medfører. Vi ser især mange, der beskriver, hvordan de bruger psykedelika til at overkomme forskellige former for sårbarhed. På baggrund af de lovende resultater fra kliniske studier samt afkriminalisering og/eller legalisering af fx psilocybin visse steder i verden opfattes psykedelika i stigende grad som et middel til at arbejde med sig selv og nedbringe angst, depression, stress og lignende tilstande. Det kan forstås som et udtryk for en modstand mod samfundsværdier som produktivitet og effektivitet eller omvendt som en måde at acceptere netop disse værdier på ved at arbejde med og forbedre selvet til at kunne hamle op med alt det, man skal kunne, være og blive for én selv, andre og samfundet. Uanset om man er inspireret af kliniske psilocybin-forsøg, Michael Pollans bøger om psykedelisk selvudvikling, James Fadimans mikrodoserings-protokol, ayahuasca-mytologier fra Amazonas eller IT-millionærer på LSD-retreats i Silicon Valley, så tyder meget på, at den voksende opmærksomhed om brugen af psykedelika til terapi og personlig udvikling hænger sammen med en igangværende kulturel forandringsproces, med hensyn til hvordan man i vores samfund opfatter og anvender psykedelika. Lige nu betyder det, at forståelsen af psykedelika som et terapeutisk værktøj spredtes til en langt større og bredere del af befolkningen, end det tidligere har været tilfældet – en effekt, som forstærkes af den generelle spredning af information om psykedelika via internettet, som vi har nævnt ovenfor. Blandt andet derfor

møder vi mange, som har foretaget deres egne forsøg med at bruge psykedelika til et terapeutisk eller på anden vis udviklende formål, om det så er hjemme i sofaen eller ude i en trommecirkel.

FORSKELLIGE PSYKEDELISKE DAGSORDENER

Fra et socialvidenskabeligt perspektiv kunne man blandt andet karakterisere det kulturelle skifte i forbindelse med psykedelika som en normalisering og/eller en afstigmatisering. Men som det ofte ses, når man (om) definerer normerne for det 'normale' og 'acceptable', så udgrænser man samtidig visse tilgange til psykedelika som unormale eller uacceptable inden for mange psykedeliske miljøer. Fx er der mange fortalere for klinisk brug af psykedelika, som afviser de mytologiske og spirituelle forståelser af psykedelika, der stammer fra oprindelige folks kulturelle praksisser og trossystemer, og mener, at disse forvansker forståelsen af psykedelisk terapi og hæmmer dens udbredelse. En lignende afvisning finder sommetider sted i forhold til såkaldt rekreativ brug, hvilket blandt andet beskrives af den danske antropolog Frederik Bøhling i artiklen *Psychedelic pleasures: An affective understanding of the joys of tripping*. Artiklen påpeger det paradoksale i, at det dominerende perspektiv på psykedelika inden for forskningslitteraturen handler om terapi og medicin, når den allermest udbredte måde at bruge psykedelika på i virkeligheden handler om noget helt andet – nemlig sjov og nydelse. Det er en tendens, man også ser blandt psykedeliske interessenter uden for akademien, fx hos private behandlere eller i interesseorganisationer, hvor den ikketerapeutiske brug af psykedelika ofte bliver en slags tabu. Psykedeliske ravers får fx sjældent taletid på psykedeliske kongresser, og blandt psykedeliske fortalere er der en udbredt modstand mod udtryk som 'psykedeliske stoffer', fordi den terminologi (i modsætning til fx 'psykedelika') skaber associationer til andre psykoaktive substanser, som ikke harmonerer med den terapeutiske forståelse af psykedelika.

Ord som 'stoffer' og 'rusmidler' er i det hele taget problematiske, da de ofte indebærer normer og kategorier, som kan diskuteres. Men når man ser på alle de måder, LSD, psilocybin og andre psykedelika bruges på, er det meget svært at komme uden om, at der er fællestræk med brugen af substanser, som de fleste har langt nemmere ved at kalde stoffer. Via vores dataindsamling er vi stødt på rigtig mange, der har brugt psykedelika til at have det sjovt, lækkert, hyggeligt, mærkeligt eller 'blæst', også i kombination med andre psykoaktive substanser såsom cannabis, MDMA, ketamin og stimulanter. Nogle af dem har i den proces oplevet,

at de har lært noget om sig selv, selvom det måske slet ikke var formålet. Nogle har haft forstyrrende oplevelser, som de måske fortryder, men langt de fleste har egentlig bare haft en interessant oplevelse – et DMT-trip alene i sengen, en eftermiddag i naturen på svampe med vennerne, tolv timer på dansegulvet på LSD, og meget andet. Det er ikke helt klart, hvor disse mennesker og deres oplevelser står med hensyn til alle de nye tendenser, vi ser i forbindelse med psykedelika. Kan de 'være med', når man går ud og advokerer for psykedelika? Kan deres ønsker om og behov for fx afkriminalisering, testfaciliteter og skadesreducerende tiltag indtænkes i den fremvoksende optimistiske dagsorden vedrørende psykedelika?

HVOR LEDER DEN PSYKEDELISKE REJSE OS HEN?

Som forskere styrer vi så vidt muligt uden om de politiske og værdimæssige spørgsmål, men vi interesserer os for, hvad alle de nuancer, vi har fremhævet ovenfor, betyder for brugen af psykedelika i praksis – fx for dem, der begynder deres rejse ind i 'det psykedeliske' for allerførste gang. Vi ved fra Beckers sociale læringsteori, at de uerfarne lærer af de erfarne via en social og kulturel proces, men hvad er det helt præcis, man lærer, når der er så mange forskellige forståelser på spil? Personer, der har besluttet sig for at tage deres første trip, kan blive ledt i vidt forskellige retninger, afhængigt af hvilke råd (om nogen) de støder på, samt hvor og hvordan de opsøger viden. "Start med en lille dosis og se, hvordan du reagerer" eller "Tag mindst tre gram svampe, ellers bryder du ikke igennem". "En joint i starten gør det nemmere at glide ind i trippet, og hav en benzo klar, hvis du får det dårligt" eller "Bland aldrig med andre substanser, medmindre du er meget erfaren". "Trip med dine venner, og sæt noget god musik eller en sjov video på" eller "Gør det kun med en erfaren psykedelisk guide og en klar intention". "Hvis du får det dårligt, er psykedelika måske ikke noget for dig" eller "En svær oplevelse er plantens måde at vise dig på, at du har nogle problemer, som du skal arbejde i fremtidige psykedeliske sessions".

Det er tydeligt, at ovenstående råd, som er eksempler på det, vi møder i vores dataindsamling, peger i meget forskellige retninger, og at de bunder i forskellige forståelser af, hvad psykedelika kan, skal og er. Så selvom Becker i 1967 fik ret i sin forudsigelse af, at der ville opstå en kultur omkring psykedelika, så forudså han næppe, hvor mangfoldig denne kultur ville udvikle sig til at være. Beckers hypotese var, at de kulturelle forandringer ville skabe en forandring i selve den måde, psykedelika blev brugt på, samt en forandring i, hvordan dem, der brugte psykede-

lika, forholdt sig til sundhedssystemet (jf. de mange psykiatriske indlæggelser i 1960'erne). Kan vi nu, mere end 50 år senere, komme med en lignende forudsigelse på baggrund af de nuværende kulturelle tendenser i forbindelse med psykedelika?

FREMTIDENS PSYKEDELIKA

Vi ser en tendens til, at den psykedeliske debat i videnskabelige kredse, massemedier og interesseorganisationer fokuserer på nogle meget specifikke temaer og ét specifikt fremtidsscenario – nemlig en fremtid, hvor psykedelisk terapi har udviklet sig til en udbredt behandlingsform til gavn for alle. Her mener vi, at det er socialvidenskabens opgave at udfolde nogle andre temaer, koblinger og scenarier end dem, som kliniske forskere, journalister og aktivister fokuserer på – ikke for at modarbejde eller undergrave, men for at forstå, hvordan den psykedeliske renæssance påvirker, og påvirkes af, det bredere samfund. Det indebærer blandt andet det at kunne tale om både positive og negative aspekter ved brugen af psykedelika, uden dermed at hverken promovere eller dæmonisere. Det er vigtigt at kunne tale om de aspekter, som folk ikke altid har lyst til at høre om – herunder fx, at nogle, som går ind i psykedelisk terapi, kommer ud med traumatiske oplevelser i stedet for bedring, at andre får enorm livskvalitet ud af at trippe uden nogen dybere refleksioner, at nogle sårbare unge kommer galt afsted efter at være blevet inspireret af den positive tone omkring psykedelika på internettet, eller at nogle private behandlere foretrækker den frihed, det giver at arbejde uden for eller på kanten af det officielle sundhedssystem.

Selvom det kan være svært at forudsige, hvad der kommer til at ske med psykedelika i den kommende tid, så er det muligt at udpege nogle vigtige temaer, hvor vi mener, at den socialvidenskabelige forskning skal bidrage. Vi har fremhævet flere sådanne temaer ovenfor, som måske kan opsummeres i spørgsmålet: Hvordan danner vi bro mellem alle de forskellige interesser og behov, der gør sig gældende hvad angår psykedelika? Herunder, hvordan påvirker den psykedeliske renæssance mennesker, der er udsatte eller sårbare? Hvordan kan kommunerne, regionerne og staten hjælpe borgere med at navigere i de fremvoksende psykedeliske kulturer og på anden vis imødekomme de nye behov, som de kulturelle forandringer i forbindelse med psykedelika medfører? Hvilke interesser og aktører, herunder kommercielle og politiske, spiller ind i det digitale psykedeliske fænomen? Hvilken rolle spiller den psykedeliske undergrund, som har eksisteret siden 60'erne, og som indebærer både rekreative og funktionelle typer af brug? Kan vi overhovedet skelne mel-

lem rekreativt og funktionelt forbrug?

Ingen har et endeligt svar på disse og lignende vigtige spørgsmål endnu. Men jo mere vi dykker ned i det mangfoldige univers af psykedeliske forståelser, værdier, interesser, projekter og praksisser, jo tættere kommer vi på at kunne forstå, hvad der er ved at ske i den potentielt største psykedeliske transformation i menneskehedens historie.